

Høgskulen på Vestlandet

Bacheloroppgave i norsk tegnspråk og tolking

TST507-H-2020-HØST-FLOWassign

Predefinert informasjon

Startdato:	21-12-2020 09:00	Termin:	2020 HØST
Sluttdato:	04-01-2021 14:00	Vurderingsform:	Norsk 6-trinns skala (A-F)
Eksamensform:	Bacheloroppgave		
SIS-kode:	203 TST507 1 H 2020 HØST		
Intern sensor:	(Anonymisert)		

Deltaker

Kandidatnr.:	109
---------------------	-----

Informasjon fra deltaker

Antall ord *:	9288	Egenerklæring *:	Ja
----------------------	------	-------------------------	----

Jeg godkjenner autalen om publisering av bacheloroppgaven min *

Ja

Er bacheloroppgaven skrevet som del av et større forskningsprosjekt ved HVL? *

Nei

Er bacheloroppgaven skrevet ved bedrift/virksomhet i næringsliv eller offentlig sektor? *

Nei

Høgskulen
på Vestlandet

BACHELOROPPGAVE

Når ord blir fattige

Tolking av avbildning fra norsk tegnspråk til norsk talespråk

When words are not enough

Interpreting depiction from Norwegian Sign Language to Norwegian Spoken Language

Kandidatnummer: 109

Navn på bachelorprogrammet: TST507

Fakultet/Institutt/program: Bachelor i tegnspråk og tolking

Veileder: Benjamin Donald Anible

Innleveringsdato: 04. Januar 2021

Jeg bekrefter at arbeidet er selvstendig utarbeidet, og at referanser/kildehenvisninger til alle kilder som er brukt i arbeidet er oppgitt, jf. Forskrift om studium og eksamen ved Høgskulen på Vestlandet, § 12-1.

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	3
Abstract.....	3
1. Introduksjon.....	4
1.1 Problemstilling.....	4
1.2 Begrepsavklaring	5
1.2.1 Tolk og tolkebruker.....	5
1.2.2 Norsk tegnspråk og norsk talespråk.....	6
1.2.3 Tegnets oppbygging.....	6
2. Teoretisk grunnlag	6
2.1 Avbildning og ikonisitet.....	7
2.1.1 Fra mening til form.....	8
2.1.2 Den analoge byggemodellen	10
2.1.3 Ikonisitet i talespråk og tegnspråk; hva er forskjellen?	11
2.2 Tolkestrategier.....	13
2.2.1 Å identifisere avbildning.....	13
2.2.2 Å oversette fra tegnspråk til talespråk	14
2.2.3 Den kognitive tolkemodellen	16
3. Metode	18
3.1 Hva er metode?.....	18
3.2 Videoanalyse og fremgangsmåte	19
3.3 Mitt datamateriale	20
3.4 Transkripsjon av tegnspråk	20
3.5 Innsamling av litterære kilder	21
4. Funn.....	22
4.1 Eksempel 1: Fortellerperspektiv vs karakterperspektiv	23
4.2 Eksempel 2: Auditive og visuelle signal som indikerer størrelse	24
4.3 Eksempel 3: Fra visuelle aspekter til lydbilder	26
5. Drøfting.....	27
5.1 utfordringer ved tolking fra tegnspråk til talespråk	28
5.2 Grunnlag for valg av strategi; en kritisk vurdering	29
5.3 Konklusjon.....	31
6. Avslutning	33
7. Litteraturliste	33

Sammendrag

Denne oppgaven handler om avbildning og hvordan dette kan tolkes fra norsk tegnspråk til norsk talespråk. Problemstillingen for oppgaven er: *Hvordan kan en tolk identifisere og oversette avbildning fra norsk tegnspråk til norsk talespråk?*

Opgaven tar utgangspunkt i litteratur om avbildning og hvordan ikonisitet distribueres i tegnspråk og talespråk, i tillegg til litteratur som omhandler strategier for tolking og teori som er basert på en kognitiv modell for tolking.

Jeg skal gjennomføre en kvalitativ analyse av en tospråklig presentasjon av eventyret *Bukkene Bruse*. Oppgaven vil presentere tre eksempler fra analysen som inneholder avbildende tegnspråklige elementer, og skal gjøre rede for hvorvidt den talespråklige versjonen bruker avbildning eller andre strategier for å uttrykke samme budskap. Jeg vil forsøke å besvare problemstillingen med utgangspunkt i funnene fra analysen, og diskutere dette opp i mot litteraturen som er grunnlaget for det teoretiske perspektivet i oppgaven. Sentrale spørsmål gjennom drøftingen vil innebære hvordan avbildning kan være utfordrende for en tolk, og hvilke tilnærminger og grunnlag som er aktuelt som rammeverk i valg av relevante strategier.

Abstract

This thesis is about *depiction* and how this can be interpreted from Norwegian sign language to Norwegian spoken language. The research question for the thesis is: *How can an interpreter identify and translate depiction from Norwegian sign language to Norwegian spoken language?* The thesis is based on literature regarding depiction and how iconicity is distributed in sign language and spoken language, in addition to literature that deals with strategies for interpretation and theory that is based on a cognitive model for interpretation.

I will conduct a qualitative analysis of a bilingual presentation of the fairy tale *Bukkene Bruse*. The thesis will present three examples from the analysis that contain a greater deal of depiction in the sign language version, and will explain whether the spoken language version uses depiction or other strategies to express

the same message. I will try to answer the problem based on the findings from the analysis, and discuss this against the literature that is the basis for the theoretical perspective in the thesis. Key questions throughout the discussion will include how depiction can be challenging for an interpreter, and which theoretical approaches and foundations are relevant as a framework towards relevant strategies.

1. Introduksjon

Tegnspråk og tolking - både som profesjon og forskningsfelt, er noe jeg interesserer meg sterkt for. Det som virkelig har fanget min oppmerksomhet, er hvordan tolken operer med to språk som er så forskjellige i sitt uttrykk. Norsk tegnspråk er rikt i sine uttrykksformer, og er et språk som krever tid, tålmodighet og gode rollemodeller både for å forstå og beherske i praksis. Mitt eget perspektiv på hva språk er og hvordan vi mennesker bruker språk, har blitt påvirket og endret etterhvert som jeg har tilegnet meg mer kunnskap om både tegnspråkets og talespråkets struktur og kultur. Jeg har innsett at språk handler mer om det vi lærer i grunnskolen - det er mer enn bare et konstruert system og ordbøker. Språk som handling - og da særlig *avbildning* som strategi for å kommunisere og formidle mening på tegnspråk, er noe av det jeg vil undersøke nærmere i denne oppgaven. Avbildning som en språklig ressurs, innebærer «[...] å etterligne sider ved det vi snakker om, med hendene, ansiktsuttrykket, (og) kroppsholdningen[...]» (Vonen, 2020, s. 44).

1.1 Problemstilling

Grunnlaget for valg av tema og problemstilling for denne oppgaven, er basert på ovennevnte interesse for avbildning som språkressurs, i tillegg til egne erfaringer og omdiskuterte utfordringer knyttet til tolking *fra* norsk tegnspråk *til* norsk talespråk. Å tolke i denne retningen har ofte blitt definert som *stemmetolking*, men jeg velger å utelukke dette begrepet i denne oppgaven, da det er en pågående diskusjon om det er et holdbart nok begrep for denne tolkeretningen. Urdal(2011) beskriver følgende om temaet: «All tolking mellom forskjellige språk er utfordrende. Språklige forskjeller mellom tegnspråk og norsk gjør stemmetolking mer komplisert enn tegnspråktolking og kanskje annen språktolking» (Urdal, 2011, s. 38). Hyppig bruk av tegn uten norske ordbilder forekommer ofte i tegnspråklige diskurser, særlig i narrativer og

historiefortelling. I fravær av norske ordbilder og artikulering av ord på munnen - hvordan kan en tolk løse denne utfordringen på best mulig måte?

Som oppgavetittelen impliserer, er kommunikasjon mer enn ord, grammatikk og strukturerte setninger. Intensjonen, fremgangsmåten og målet for min oppgave, vil jeg spisse inn mot følgende problemstilling:

Hvordan kan en tolk identifisere og oversette avbildning fra norsk tegnspråk til norsk talespråk?

1.2 Begrepsavklaring

1.2.1 Tolk og tolkebruker

Tolk og *tolking* er sentrale emner i denne oppgaven. På et generelt grunnlag kan en tolk defineres som «en person som tolker mellom (minst) to språk, har utdanning som tolk og/eller bestått en sertifiserings- eller ferdighetstest for å tolke». (Red. Hualand, Nilsson, Raanes, 2018, s. 15). I denne oppgaven vil begrepet kun omfatte tolker som har norsk tegnspråk og norsk talespråk som arbeidsspråk. Behovet for tolk er i situasjoner når mennesker ikke har mulighet til å kommunisere direkte med hverandre på grunn av mangel på felles språk. «Tolking bidrar til kommunikasjon mellom mennesker som uten tolking vil være hindret i å kommunisere». (NAV Tolketjenesten, 2019).

De som benytter seg av tolketjenesten, definert som *tolkebrukere*, er som regel døve eller har hørselstap og har tegnspråk som sitt førstespråk. Begrepet *tolkebruker* angår også hørende med talespråk som første språk, som har behov for tolk i en situasjon der tegnspråk er en del av kommunikasjonen. Som tolk har man som mål å formidle det som blir sagt på et språk til et annet språk uten at det påvirker meningsinnholdet i budskapet. Med andre ord skal den tolkede versjonen være *ekvivalent* - «[...] ein funksjon som er likeverdig den funksjonen originalen har for sine leserar, i deira situasjon». (Lomheim, 1998, s. 29). Et annet grunnleggende mål er at den tolkede versjonen skal være *idiomatisk* - den skal være språklig korrekt og samsvare med de gitte normene for det språket det tolkes *til*.

1.2.2 Norsk tegnspråk og norsk talespråk

Det som viser et mest tydelig skille mellom norsk tegnspråk og norsk talespråk, er at språkene uttrykkes via to forskjellige modaliteter. Tegnspråk er et visuelt og gestuelt språk, og talespråk er et auditivt og vokalt språk. Talespråklige bruker også gester i kommunikasjon med andre, men det er å regne som et supplement og ikke et grammatisk element i talespråk. Talespråk produseres gjennom lyd ved bevegelser i stemmebånd, lunger, tunge og gane, og oppfattes sensorisk gjennom øret. Språket er lineært som vil si at lyder og ord produseres og oppfattes etter hverandre.

Tegnspråk produseres visuelt gjennom artikulering ved kroppslige bevegelser, hender, armer og ansikt. Språket oppfattes sensorisk gjennom synssansen, men kan også oppfattes taktilt og haptisk hos mennesker med synstap. Tegnspråk kan i motsetning til talespråk, artikulere flere språklige elementer simultant.

1.2.3 Tegnets oppbygging

Da tegnspråkets modalitet er visuelt og gestuelt, produseres dette via artikulasjonssteder på tegnerens kropp eller i området rundt tegnerens kropp (tegnrommet). Vonen (2020) definerer disse delene som *tegnorganer*, som innebærer «hendene og armene, munnen og kinnene, øyenbrynnene, øynene, nesene, hodet som helhet, skuldrene og overkroppen som helhet». (Vonen, 2020, s. 51). De *manuelle* delene ved et tegn omfatter bruk av hender og armer. *Non-manuelle* deler omfatter bruk av andre artikulasjonssteder, og omfatter som oftest munn, mimikk, blick og ansikt. *Håndformen* i et tegn vil si hvordan hånden ser ut og hvorvidt hånden er knyttet sammen eller spriker med fingrene, og andre strukturer ved håndens utseende. Andre betydningsfulle elementer i tegnets oppbygging, er *plasseringen* av tegnet, enten på tegnerens kropp eller i tegnrommet, samt håndformens *orientering* og tegnets *bevegelse*.

2. Teoretisk grunnlag

I dette kapitlet skal jeg presentere det teoretiske grunnlaget for analysen og drøftingen av funnene. Grunnlaget vil være todelt, som skal fungere som to hovedpilarer i besvarelsen av oppgaven; teori som omfatter de språklige elementene

som analyseres og diskuteres i oppgaven. Den andre grunnpilaren er teori tilknyttet det som angår tolking.

2.1 Avbildning og ikonisitet

I forkant av framstillingen av det teoretiske grunnlaget i oppgaven, vil jeg avgrense begrepene *avbildning* og *ikonisitet*. Dette er begreper som er sentrale i denne oppgaven, og det vil derfor være avgjørende å presentere et tydelig skille mellom de to. Først og fremst omfatter begge begrepene det samme “fenomenet” som handler om ytringsform og mening, noe som kan skape forvirring hos lesere som ikke har kjennskap til begrepene fra før. En grunnleggende faktor som fremhever et tydelig skille mellom de to, er at *avbildning* kan defineres som selve handlingen hvor en som tegner/taler bruker deler av kroppen eller vokal-baserte elementer til å representere utvalgte aspekter ved meningsinnholdet. Begrepet *ikonisitet* referer til hvordan man forklarer eller forstår forholdet mellom form og vårt mentale bilde av meningsinnholdet, på et nivå der formen (ord, tegn, setninger eller gester) har en direkte eller relativ sammenheng med hva det snakkes om.

Avbildning som strategi kan ansees som et supplement til en beskrivende ytring, men også som en ytring i seg selv. Mary Thumann(2013) gir en tydelig forestilling av hva avbildning er, og hvilke hensikter denne strategien har: “By using depiction, language users are able to provide information about what an entity or event is like, what it looks like, or even what it acts like”(Thumann, 2013, s. 1).

Det er ikke gitt at alle parter i kommunikasjonen har samme mentale bilde av det som snakkes om. En persons sitt bilde av en fugl som flyr, en bil som kjører fort, en hund som bjeffer, til mer komplekse hendelser og enheter, kan være ulikt hos andre. *Ikonisitet* handler ikke om den relasjonen som skapes i selve språkhandlingen, men forståelsen av veien vi velger for at mening skal bli til ytring. Taub(2001) skriver følgende om begrepet: “Iconicity is not an objective relationship between image and referent; rather, it is a relationship between our mental models of image and referent. These models are partially motivated by our embodied experiences common to all humans and partially by our experiences in particular cultures and societies”(Taub, 2001, s. 20).

2.1.1 Fra mening til form

Sammenhengen mellom mening og form korresponderer på ulike måter.

Dingemanse et. al(2015) skriver om ulike form-til-mening korrespondanser som vi anvender i kommunikasjon, og hvordan de har ulike hensikter i henhold til hvordan vi prosesserer språk.

For det første kan korrespondanser mellom form og mening være *arbitrære*.

Assosiasjonene mellom form A og mening B, er konvensjonelle innen det gitte språket. Det vil si at det er ingen tydelig sammenheng mellom lydene av et ord eller elementene av et tegn og meningsinnholdet. Ord som for eksempel *bil* på norsk talespråk er arbitrært av den grunn at hverken lyder som produseres eller aspekter av formen, ikke kan sees i direkte sammenheng med hele eller aspekter av betydningen bak ordet. Tegnet BIL i norsk tegnspråk, er derimot ikke arbitrært, da tegnets elementer viser til hvordan en person holder rundt et ratt. Arbitrære korrespondanser oppstår hyppigst i ytringer eller diskurser hvor temaet eller innholdet er av abstrakt natur.

En annen form for mening-til-form korrespondanse er *systematiske*. Det innebærer et statistisk mønster av lyder som kan predikere tilhørende ordklasser og hvilke områder ordene kan kategoriseres innenfor. Det indikeres av endringer i enkelte stavelser eller fonemer, hvor man over tid er eksponert for et visst antall ord.

Endringer i fonetikk, samt lyder, tonalitet og intensitet, fungerer som *cues* for hvordan man skal kategorisere det gitte ordet. I norsk talespråk kan ord som starter eksempelvis med en "gl"-lyd, predikere ordets mening - ord som glitter, glans, glinse. Dingemanse et al(2015) skriver at slike cues er basert på fonologiske endringer innenfor et gitt språk, og dermed er arbitrære og språkspesifikke.

Ikonisitet (som definert i 2.1), gjenspeiler aspekter ved referenter i en ytring. Ikoniske korrespondanser krever andre mentale prosesser (se 2.1.2), bortsett fra den generelle prosessen som bygger på grammatiske strukturer, språklige konvensjoner og normer innenfor det gitte språket. Dingemanse et al. (2015) begrunner dette med at ikoniske sammenhenger er basert på egne erfaringer og mentale bilder av referenter og sammenhenger mellom ulike domener av erfaringer. Ikonisitet har

potensiale til å gi et umiddelbart bilde, ofte ikke bare av en del av konseptet, men konteksten i sin helhet. Da ikonisitet er basert på slike erfaringer, argumenterer Dingemans(2015) for at ikonisitet er overførbart mellom flere språk, og er ofte universelle(Se 2.1.3 for eksempler på ikonisitet).

Semiotiske ressurser og animacy

I etableringen av mening-til-form korrespondanser og representasjoner av ulike enheter, benytter vi oss av tilgjengelige semiotiske ressurser. Semiotikk innebærer hvordan vi benytter oss av ulike tegn og symboler for å skape mening, og de ressursene vi benytter oss av er *beskrivelse*, *avbildning* og *peking*. Vonen (2020) definerer de tre ressursene på følgende måter:

- «Når vi beskriver, er hvert ord/tegn og hver regel definert i *kontrast* til andre ord/tegn og regler i språket [...] Den kontrastbaserte oppbyggingen av ord/tegn og setninger kaller vi altså beskrivelse.»
- «Når vi *peker*, viser vi noe ved å henlede samtalepartnerens oppmerksomhet på det, uten å framstille det direkte, slik en avbildning gjør.»
- «Når vi *avbilder*, bruker vi vår egen kropp eller deler av vår egen kropp til å etterligne sider ved det vi referer til.»

(Vonen, 2020, s. 41 og 45)

Begrepet *animacy/animert* betyr at enheten er i stand til å bevege seg selv, eller med andre ord er levende. Når noe ikke er animert, vil det si at det omfatter enheter som ikke kan bevege seg selv, for eksempel en bil, et tre, et bord, en kopp eller andre gjenstander. Hvorvidt enheten er et menneske, dyr eller en ting, har studier vist at dette har innvirkning på hvordan form og mening henger sammen og hvilke semiotiske ressurser som blir anvendt. (Hodge et al., 2019). I en studie gjennomført av Cormier og Smith(2010, gjengitt i Hodge et al., 2019) undersøkte de hvordan disse faktorene utspiller seg i en tegnspråklig ytring: «All groups also displayed more variation in handshapes for depicting people, but less variation in handshapes for depicting inanimate entities, raising the possibility that animacy may be a factor influencing variability in form.» (Hodge et al., 2019, s. 35).

2.1.2 Den analoge byggemodellen

Den analoge byggemodellen viser til verktøy som forklarer hvordan ikoniske elementer oppstår og hvordan form-mening korrespondansen bygges opp via mentale prosesser hos en språkbruker. Modellen er sentral i Taub(2001) sin bok om temaet - *Language From The Body - iconicity and metaphor in american sign language*.

Modellen kan forklares på følgende måte: «To create an iconic item, one *selects* an image to represent, modifies or *schematizes* that image so that is representable by the language, and chooses appropriate forms to show or *encode* each representable part of the image.»(Taub, 2001, s. 44). Modellen omfatter ikke de mentale prosessene når noen konstruerer en ytring i sin helhet, men er avgrenset til å omfatte hvordan ikoniske elementer skapes.

Det første steget i denne modellen innebærer utvelgelsen av et representativt bilde av det konseptet vi ønsker å gjengi. Taub(2001) tar utgangspunkt i tegnet for TRE på amerikansk tegnspråk(som forøvrig er det samme tegnet på norsk tegnspråk). Flere faktorer inngår i det mentale bildet vi har av treet. Informasjonen vi assosierer med dette konseptet er basert på våre egne perseptuelle erfaringer, kunnskaper og sensoriske modaliteter knyttet til alt som har med trær å gjøre. Utseende, lukt, trær som vokser, skog, bark på stammen, løv eller barnåler i grenene, forskjellige sorter trær, samt andre bilder vi knytter til konseptet. I utvelgelsen av et bilde, ønsker vi å presentere et bilde som representerer alle faktorene på best mulig måte. Valg av bilde kan variere avhengig av hva som er kildepråket i tillegg til språkbrukerens kulturelle bakgrunn. I sammenheng med tegnet for TRE, lander valget på en stereotypisk versjon av konseptet.

Etter utvelgelsen av bildet, er neste steg i prosessen å utvelge de delene av bildet som samsvarer med konvensjonene og normene for det gitte språket. Bildets kompleksitet må være på et nivå hvor det er oppnåelig å anvende språkets fonetiske ressurser for å gjenskape bildet vi har valgt. Denne delen av prosessen defineres som *skjematisering*. «Our sensory images, like any concept that we wish to communicate, must be reformulated in terms of a *language-specific system of*

schematic semantic categories.» (Taub, 2001, s. 47). I slutten av prosessen skal den skjematizerte representasjonen av bildet overføres til sin lingvistiske form, noe Taub(2001) definerer som *encoding*. I forbindelse med eksempelet av tegnet TRE, skal elementer av vårt bilde representeres ved artikulasjonssteder på tegnerens kropp: En spredt 5-håndsform representerer toppen av treet hvor grenene stikker ut, forarmen er trestammen, og den passive hånden legges flat og horisontalt som viser til bakken hvor treet vokser fra.

2.1.3 Ikonisitet i talespråk og tegnspråk; hva er forskjellen?

Ikonisitet i talespråk

Talespråk er et auditivt-vokal basert språk, som fører til at distribusjonen av ikonisitet og avbildning som oftest skjer ved å representere aspekter av lydbildet ved et konsept. Aspekter ved en referents lydbilde distribueres ved bruk av fonemiske konstruksjoner som samsvarer med normene for det gitte språket. Mindre lydenheter blir satt sammen, så de i sin helhet gjenspeiler aspekter eller hermer etter lydkilden bildet skal representere. Disse ikoniske elementene kan kategoriseres som følgende: 1) *Ideofoner*; «a class of words that vividly evoke sensory impressions, for example sounds, movements, textures, visual patterns, and actions».(Dingemanse et al., 2015, s. 604). 2) *Onomatopoetikon*; «words that imitate natural sounds, often in a highly language-specific way».(Dingemanse et al., 2015, s. 604). Ord som *ring* eller *kræsj*, assosieres med bilder av en ringeklokke/telefon, og lyden av et smell når eksempelvis to biler støter sammen i høy fart.

Ikoniske elementer i talespråk kan også gjenspeile varighet, ved å strekke ut vokallyder; «Han gikk laaaaaangt», og repetitive handlinger, ved å gjenta den aktuelle formen som representerer handlingen: «Han gikk og gikk og gikk og gikk». Ved å endre tonefall i tillegg til forlenget vokallyd, kan man også indikere en referents størrelse, som i «Stooooor ball», hvor O-lyden artikuleres i et mørkere toneleie. Ikoniske korrespondanser forekommer også i grammatisk oppbygging, hvor syntaks fungerer som et *cue* eller predikerer forekommende handlinger og konsekvenser i forløpet av en diskurs. «Han hoppet ut i vannet og tok av seg skoene». «[...] people listening to me will assume that my shoes got wet».(Taub, 2001, s. 25). Denne formen for ikonisitet er dermed temporær. «The only parameter

of the sentence that maps onto its meaning is the temporal ordering of its clauses». (Taub, 2001, s. 25). Andre ikoniske elementer som benyttes i talespråklige ytringer er i sitert tale, eller konstruert tale. «Quoted speech fits well into the Analogue-Building Model of iconic processes. The sensory image to be encoded is the speaker's memory of an earlier speech event: what that person said, the quality of his or her voice, the emotional affect, and so on.» (Taub, 2001, s. 65)

Ikonisitet i tegnspråk

Tegnspråklige ikoniske elementer distribueres visuelt, via artikulasjonssteder på tegnerens kropp, bevegelser og plasseringer i området rundt den som snakker (tegnrommet). Først og fremst kan ikonisitet i tegnspråk forekomme på et leksikalsk nivå, slik som eksemplet om tegnet TRE i 2.1.2. Avbildende handlinger som bærer sterke ikoniske form-til-mening korrespondanser er polymorfemiske tegn, også definert som *proform* eller på engelsk, *classifier*. «Signed-language classifier systems are [...] highly iconic, forming what one might call a set of iconic building blocks for the description of physical objects, movements, and locations.» (Taub, 2001, s. 34).

Proformer kan representere hvordan en enhet ser ut, hva den gjør og hvordan den gjør det, ved å nytte flere parametre simultant i ytringen. Slike tegn kan representere ulike områder av en avbildning: «Tegn der hånden representerer en referent, tegn der hånden representerer en hånd som håndterer en referent, og tegn der hånden tegner et omriss av en referent.» (Vonen, 2020, s. 74). Tegnrommet som omringer tegneren, kan representere et mentalt bilde av rommet eller lokalisasjonen hvor den tenkte hendelsen fant sted. «Man kan bygge opp eller møblere tegnrommet (realrommet) som en modell, eller metafor, for det mentale rommet man har i tankene når man snakker (hendelsesrommet)». (Vonen, 2020, s. 124).

I likhet med sitert tale, kan tegnspråklige ytringer representere andres replikker og handlinger og tale- og handlingsmåte via *konstruert handling*. Endringer til og fra slike *karakterperspektiv* markeres via non-manuelle artikulasjonssteder «[...] særlig kroppsretning og blikkretning» (Vonen, 2020, s. 125).

Tidligere forskning har undersøkt hvorvidt ulike konsept lar seg lettere distribuere ikonisk på tvers av tegnspråk og talespråk (Dingemanse et al., 2015). «The

distribution of iconicity is further shaped and constrained by the affordances of meaning and modality.»(Dingemanse et al., 2015, s. 607).

Meaning	Modality	
	<i>Spoken</i>	<i>Signed</i>
Abstract concepts, logical operators, ...	Hard	Hard
Spatial relations, visual shape, ...	Hard	Easy
Sound, loudness, ...	Easy	Hard
Size, repetition, temporal unfolding, intensity, ...	Easy	Easy

(Tabell hentet fra Dingemanse et al., 2015, s. 608)

En tolk skal ikke bare forstå og beherske språkernes ytre form og grammatiske spilleregler. En tolk skal forstå språkernes ulike funksjoner og former for avbildning, samt hvordan mening formidles på tvers av ulike kommunikative rammer. Neste del av det teoretiske grunnlaget for oppgaven skal gjøre rede for hvordan man kan identifisere avbildning, ulike tolkestrategier samt en kognitiv teoretisk tilnærming til tolkemodellen.

2.2 Tolkestrategier

2.2.1 Å identifisere avbildning

Grunnlaget for å identifisere og forstå bruk av avbildning, og selv kunne være i stand til å beherske distribusjonen av avbildning, er i følge Thumann(2013) å skille mellom enheter og hendelser som faktisk skjer i kommunikasjonen, og enheter og hendelser som ikke er tilstede som deretter representeres via språklige handlinger. Avbildning oppstår gjennom en rekke språklige handlinger som gir mottaker tilgang til aspekter ved meningsinnholdet: "Although addressees are not able to see the entities or events discussed, signers use role shifting, classifiers and classifier predicates, and space to make certain aspects visible" (Thumann, 2013, s. 317).

Den samme kombinasjonen av en håndform kan representere ulike referenter. Å tegne en firkant med 1-håndform i rommet foran deg, kan representere alt i fra "plakat", til "panel", "tavle" osv. Å identifisere avbildningen og hva den representerer kan først og fremst gjøres ved å undersøke bruk av substantiver som blir formidlet i starten av en ytring. Om substantiv eller grunntegnet for avbildningen ikke blir

presentert, kan kontekst og resterende innhold i diskursen avgjøre hva den representerer. For å identifisere en gjentakelse av denne avbildningen eller henvisning til tidligere gitt plassering, er det hensiktsmessig for mottaker å memorere hvor referenten ble plassert ved første presentasjon.

Thumann(2013) gjennomførte et studie hvor hun undersøkte ulike faktorer ved gjentakende bruk av avbildning i en diskurs, gjennom å analysere en tegnspråklig monologisk tekst. Hun oppsummerer følgende fra sine funn: «[...] the evidence available to the addressee to help distinguish between recurring depictions included changes in head and body position, direction of eye gaze, and facial expression. In addition, the context, frame, and content of the utterances containing depiction also provide important information». (Thumann, 2013, s. 346).

2.2.2 Å oversette fra tegnspråk til talespråk

En grammatikk-basert og generell tilnærming til språk, indikerer at tolken dekode meningsinnholdet i et gitt ord. Ordet i seg selv inneholder meningen. Nilsson(2010) argumenterer derimot for at språket ikke fungerer slik ved å vise eksempelvis til det engelske ordet «bed». Hun skriver at de fleste danner et bilde av sengen på soverommet, men i gitte kontekster eller innenfor spesifikke rammer kan meningsinnholdet endre seg, når ordet blir brukt i kontekst med temaer som «hage», og ordet blir brukt i sammenhenger som eksempel «flower bed». For en tolk som skal tolke fra tegnspråk til talespråk, beskriver hun lignende problemstilling som Thumann(2013) når det gjelder enkelte tegn og former for avbildning som kan gjenspeile flere enheter.

I tegnspråklige tekster, ofte monologiske tekster og historiefortelling, oppstår det sekvenser hvor tegneren ikke adresserer hverken en eller flere referenter i forkant av avbildning eller konstruert handling. Mottakeren av budskapet i kommunikasjonen må derfor være inneforstått med de kontekstuelle rammene ytringen blir gitt.

Nilsson(2010) påpeker at det er essensielt for en tolk å tilegne seg kunnskapene om hvordan kommunikasjon og språk fungerer i samspill. «First of all, this means that we need a good command of our working languages. And in addition to our linguistic skills, we also need broad general knowledge of the world.» (Nilsson, 2010, s. 15).

Tegnerens bruk av tegnrommet er en form for å uttrykke informasjon eller markere viktige elementer i en ytring. Nilsson(2018) argumenterer for at denne informasjonen kan være “uinteressant og ofte uidiomatisk (språklig inkorrekt)” i ren overføring til talespråk(Nilsson, 2018, s. 81). Å unnlate denne formen for informasjon kan lettere føre til et tolket produkt i sin språklig naturlige form. Til tross for at tolken utelater informasjon gitt til uttrykk via plasseringer i tegnrommet, er det viktig at tolken memoriserer denne informasjonen, da det kan komme til nytte senere i tolkingen.

I ytringer som inneholder avbildende tegn, argumenterer Nilsson(2018) for at tolken må velge “eksakt riktig ord eller fagbegrep for å unngå en misvisende tolking til talespråk” (Nilsson, 2018, s. 83, min oversettelse). Hun påpeker en sentral utfordring ved å tolke avbildende tegn, som Thumann(2013) nevner i sin studie - en eksakt kombinasjon av gitte håndformer kan representere ulike betydninger og formål fra situasjon til situasjon. Som sagt, krever dette at tolken har god kunnskap til emnet og temaet det snakkes om. Hvor 1-håndformer brukes som et peketegn, understreker Nilsson(2018) at tolken må oversette dette med riktig bruk av pronomen, bestemt eller ubestemt form, og identifisere hvorvidt referenten er animert eller uanimert.

Som en oppsummering fra sitt kapittel i boken *Tolking; Språkarbeid og profesjonsutøvelse* (Haualand et al., 2018), har Nilsson sammenfattet noen forslag til strategier for å oppnå en mest mulig idiomatisk tolking fra tegnspråk til talespråk:

Tegnspråklig kilde	Tolkestrategi
Mye spatial informasjon(plasseringer og bevegelser i tegnrommet)	Velg hva som skal inkluderes i tolkingen, og lagre øvrig informasjon som ikke blir med.

Simultant uttrykt informasjon	Velg ord, ordrekkefølge og intonasjon
Avbildende tegn	Velg ord/fagbegrep
Avbildende tegn	Velg ord, ordrekkefølge, og intonasjon
PEK-X	Velg riktig pronomen
Konstruert handling/tale	Kan være nødvendig å omformulere
Persontegn	Velg hvor formelt navnet skal uttrykkes: overvei hvorvidt du skal utelate informasjon om persontegnets utseende

(Tabell hentet fra Nilsson, 2018, s. 92. Min oversettelse).

2.2.3 Den kognitive tolkemodellen

Tilnærmingen til en bestemt modell for tolking har gjennomgått flere endringer over tid, og har ofte gjenspeilet tolkens rolle og funksjon, valg av strategier, samt forståelsen for de kommunikative rammene for tolkesituasjonen. Tolken ble i første omgang gjerne sett på som en «hjelper» for den døve. Etter hvert ble standpunktet for rollen at tolken skal være nøytral, upartisk og nærmest “maskin-aktig” i sine oversettelser. Prinsippene for dette perspektivet innebar for det første at tolken skal være nøytral, og kommunikasjon skal foregå som om tolken ikke var tilstede. For det andre skal tolken være nøyaktig og presis i sine oversettelser, uten å påvirke budskapet og alternere informasjon som blir gitt. Wilcox og Shaffer(2005) foreslår derimot en modell som tar utgangspunkt i et kognitivt perspektiv, og argumenterer for at denne tilnærmingen bidrar til en økt forståelse for språkets sanne natur og funksjon, og er ikke kun avgrenset til hvordan det skal tolkes mellom de.

I kapitlet *Towards a cognitive model of interpreting*, forsøker Wilcox og Shaffer(2005) å sløyfe enkelte myter, eller antagelser om tolkens funksjon og rolle. Dette omfatter blant annet at tolken er “tankelesere” i henhold til at de har en unik tilgang til menneskers meninger via de ytringer som skal tolkes. Samtidig er tolken(prinsipielt) nøytral gjennom hele situasjonen, og skal ikke interagere eller forstyrre kommunikasjonen ved å ta noens parti eller påvirke situasjonen med egne meninger.

Bakgrunnen for påstandene om at slike antagelser ikke er reelle i en tolkesituasjonen, begrunnes i at tolking er en form for kommunikasjon: “Here we suggest that interpreting is essentially communicating and that the cognitive processes required for communicating cannot be understood in terms of a passive, mechanistic conduit model” (Wilcox og Shaffer, 2005, s. 27).

Conduit Metaphor

En mekanisk tilnærming, eller en *Conduit Metaphor* (Wilcox og Shaffer, 2005), impliserer at tolken har funksjon som *dekoder*. Begrepet *conduit* er i overført betydning en form for *ledning* eller *kanal*, som skal lede vann eller elektrisitet fra et sted til et annet. I sammenheng med hva kommunikasjon er og hvordan vi mennesker kommuniserer, vil det si at meninger overføres gjennom en *conduit* i form av språket vi bruker. “According to the conduit metaphor, words contain meanings. In speaking or signing, we put our meanings into words and messages; in understanding, we extract the meaning[...] The meanings of messages and the intentions of speakers, it seems, are right there in the words waiting for the interpreter to uncover and extract” (Wilcox og Shaffer, 2005, s. 36). Med andre ord sier dette perspektivet på kommunikasjon, at tolkeprosessen innebærer å (1) “utvinne” meningen fra formen det blir gitt i, (2) “pakke det inn” i en ny form, (3) sende det videre til den aktuelle mottakeren, som i sin tur (4) må utvinne meningen fra formen det ble gitt av tolken.

Kognitiv lingvistisk tilnærming og *Toolmakers Paradigm*

Tar man utelukkende et utgangspunkt i *Conduit Metaphor* for å beskrive tolkeprosessen, er det ifølge Wilcox og Shaffer en av bakgrunnene for de antagelser og myter nevnt ovenfor. I tillegg skaper det begrensinger og utfordringer for tolken. En av hovedfaktorene som kommer frem her, er også relevant i henhold til problemstillingen i denne oppgaven; et ord, tegn, avbildning eller en annen type form kan referere til flere meninger. Det er her *Conduit Metaphor*-tenking svikter tolken.

Som en kontrast til denne tilnærmingen, kan kommunikasjon derimot forståes innenfor det som kalles *Toolmakers Paradigm*; Vi har ikke direkte tilgang til mening via form. Form har funksjon som “cues”, verktøy eller instruksjoner på hvordan en kan konstruere mening. Den kognitive modellen griper fatt om dette paradigmet, og

argumenterer i tillegg for et skille mellom språket som en kognitiv prosess og språket som produserer grammatiske enheter. I kapitlet som her er presentert, understrekes at dette skillet er essensielt for tolken å ha kunnskap om. Vi konstruerer mening med ressurser som er tilgjengelig for oss; både lingvistisk, mentalt og kontekstuell. Konseptualisering og konstruksjon av mening vil derfor i denne konteksten likestilles.

Med en kognitiv tilnærming som grunnlag for en tolkemodell, impliserer det at rollen som "nøytral tolk" er nærmest umulig, og samtidig ikke har tilgang til andres mening, intensjon eller mentale bilder. Tolken viderefører ikke en annens mening direkte, men konstruerer nye meninger basert på de "verktøyene" han har hatt fått tildelt. Wilcox og Shaffer anser dette som fundamentalt for den helhetlige forståelse for hva tolking innebærer, og hvorfor tidligere sentrale tolkemodeller ikke er tilstrekkelig nok:

"The problem is that our models of interpreting simply do not do justice to the act of communicating. In trivializing the cognitive work that is done whenever we communicate with another we fail to prepare interpreters for the awesome and mysterious task that they perform: speaking for another." (Wilcox & Shaffer, 2005, s. 44).

Den kognitive tilnærmingen til tolkens rolle vil være sentral i drøfting av funnene av analysen i denne oppgaven. utfordringer knyttet til tolkens mangel på direkte tilgang til meningsinnholdet, er noe jeg vil se nærmere på og hvordan det kan bli løst i praksis i de følgende kapitlene.

3. Metode

3.1 Hva er metode?

Valget av metode er avgjørende i forbindelse med innsamling, systematisering og vurdering av data og litteratur som benyttes i besvarelsen av en problemstilling. Metode omfatter hvilke data som skal samles og hvordan denne dataen skal samles i en studie. Vanligvis kan metoden orienteres i to ulike hovedkategorier; *kvantitative* metoder som er innsamling av større mengder data hvor hensikten med studiet er å

undersøke variabler, antall, eller fenomen som kan måles. *Kvalitative* metoder innebærer studier av et fenomen, hvor forskningsspørsmålet sikter til *hva* et fenomen er, eller *hvordan* eller *hvorfor* fenomenet er.

3.2 Videoanalyse og fremgangsmåte

I forbindelse med min problemstilling, har jeg valgt å gjennomføre en kvalitativ analyse av en tospråklig versjon av «Bukkene Bruse». Jeg ønsker å se nærmere i detalj hvordan avbildning distribueres i de forskjellige språkene, og undersøke hvordan likheter og ulikheter mellom språkformene speiler de ulike delene av meningsinnholdet og gitte referenter. I presentasjonen av funnene, skal jeg legge frem tre eksempler fra teksten. Eksempelene som blir presentert skal jeg i etterkant drøfte opp mot relevant teori og egne observasjoner fra analysen. Jeg skal anvende et XL-skjema for å notere følgende faktorer i gitte kolonner;

- Transkripsjon av ytringer på talespråk: transkriberes som norsk bokmål.
- Transkripsjon av ytringer på tegnspråk: transkriberes ved å bruke et system basert på glossetranskripsjon (se seksjon 3.4)
- Annotering av talespråklige elementer i avbildning: tonefall, artikulering av konsonantlyder, volum, uttalemåte av vokallyder, repetisjon av enkeltlyder, ideofoner og onomatopoetikon.
- Annotering av tegnspråklige elementer i avbildning: Bruk av blikk, ansikt, hodet, overkropp, armer og håndform. Her vil jeg notere hvordan de ulike parametrene orienteres, beveges og plasseres.
- Referenter: Hvilke enheter er representert i ytringen.
- Animacy: Her noteres hvorvidt de aktuelle referente er selvbevegende eller blir håndtert av noen andre.
- Mismatch: I denne kolonnen vil jeg notere hvorvidt den talespråklige og tegnspråklige ytringen samsvarer når det gjelder om eller hva som blir avbildet og hvordan det blir presentert.

Funnene blir presentert som en serie av stillbilder fra videoen med tilhørende transkripsjoner av hvert språk. Under hver presentasjon vil jeg gjengi en mer detaljert beskrivelse av hvilke avbildende handlinger som ble gjennomført i forhold til handlingsforløpet i historien og meningsinnholdet.

3.3 Mitt datamateriale

“Bukkene Bruse” er et velkjent eventyr for de fleste, og i denne videoen blir den fortalt både på tegnspråk og talespråk. Det vil si at dette ikke er en tegnspråklig tekst som blir tolket til talespråk, men det er en tospråklig framstilling av eventyret. Videoen er publisert på Yotube-kanalen til erher.no. Erher er en nettside med ressurser og materiale til språkopplæring av både barn, unge og voksne hørselshemmede. Nettsiden eies og administreres av Statped.

Bakgrunnen for valget av sjangeren, er at tidligere forskning som sammenligner tegnspråklige og talespråklige framstillinger av eventyr (Jennifer Rayman, 1999, gjengitt i Johnston & Schembri, 2009) viser at avbildning forekommer ofte innenfor narrative sjangre som for eksempel her - eventyret. Kilden for det aktuelle eventyret i denne analysen, er valgt av den grunn at de språklige elementene er tydelige. Videoen er rettet mot en målgruppe som er under språkopplæring.

En av de sentrale utfordringene i valg av relevant datamateriale, er tilgang til tegnspråklige tekster med tilhørende tolket versjon, som hverken er konsekutiv- eller simultantolket. Samtidig fokuserer ikke problemstillingen på hvordan avbildning faktisk blir eller har blitt tolket, men heller hvordan det kan tolkes basert på hvordan avbildning vanligvis distribueres på de to ulike språkene. Tilgang til tegnspråklige kilder er i tillegg fremdeles begrenset til å bestå mest av monologiske tekster, og det er slike tekster tidligere forskning også har tatt utgangspunkt i. Derfor er det mer hensiktsmessig å velge en monologisk tekst, da jeg tar utgangspunkt i litteratur som har gjennomført studier av lignende tekster.

3.4 Transkripsjon av tegnspråk

Det er ikke etablert et standardisert skriftsystem for transkripsjon av tegnspråklige tekster. Skriftsystemet for norsk talespråk er ikke tilstrekkelig nok for å notere alle parametre og tegnspråklige elementer i en ytring, særlig i ytringer som inneholder mye avbildning, modifisering av tegn og tegn uten norske ordbilder. Systemet jeg har valgt for transkripsjon av tegnspråk, er basert på glossetranskripsjon, hentet fra

«Tegnspråk en Grunnbok» av Arnfinn Muruvik Vonen(2020). Transkripsjonen fra de sekvensene jeg bruker som eksempel, vil ikke kunne fullstendig gjengi en tegnspråklig ytring fullstendig i sin helhet. I XL-skjemaet fører jeg glosene eller grunntegn i en egen kolonne. Jeg vil gjøre rede for tegnerens bruk av avbildende komponenter i en egen kolonne. Den talespråklige versjonen noterer jeg som norsk bokmål, og elementer som lydkarakteristikk og artikulasjon noteres i egen kolonne.

Hvert tegn vil transkriberes med store bokstaver. De ulike ordklassene gjengies i ubestemt form. Det vil si at sekvenser der det blir sagt på norsk «bukken», transkriberes det i ubestemt entall som BUKK. Tegn som kan oversettes til flere ord på norsk talespråk, noteres med bindestrek mellom glosene. Når det gjelder ordbilder eller tegnuttrykk med faste orale komponenter eller andre tegn uten norske ordbilder, noteres den norske betydningen av ytring med store bokstaver med tegnet ' før og etter, med bindestrek mellom hvert ord, eksempelvis: 'DRA-TIL', 'IKKE-HER', 'STORT-SKJEGG' etc.

Proformer noteres ved å gjengi håndformets utseende opp mot en bokstav eller et tall, og deretter legge til initialene pf . En proform med g-håndsform eller 2-håndsform vil noteres slik: G-pf og 2-pf. Peking vil noteres som PEK hvor det legges til retningsangivelser, eksempel peking mot venstre som PEK-v. Peking som pronomen noteres eksempelvis jeg som PEK-jeg.

Jeg vil i tillegg benytte meg av stillbilder som et supplement til glossetranskripsjonen. Dette viser tegneren i sin helhet, hvor det legges til pil-symboler for å indikere ulike bevegelser.

3.5 Innsamling av litterære kilder

Jeg har søkt etter litteratur som benyttes både som teoretisk grunnlag for analysen samt som grunnlag for drøfting og diskusjon. I første omgang har jeg benyttet meg av litteratur som er pensum for ulike emner i bachelorprogrammet, samt av relevante kilder som jeg har fått anbefalt av veileder, andre lærere og medstudenter. Jeg har benyttet meg av søkemotorene Google, Google Scholar, og Oria. I søkeprosessen har jeg brukt begreper tilknyttet fagfeltet generelt, men også spesifikke begrep

knyttet til temaet som søkeord. Søkene har tidvis vært ustrukturert, men etterhvert blitt mer og mer semistrukturert.

En viktig del av prosessen har vært kritisk vurdering av de aktuelle kildene. I denne vurdering har jeg undersøkt kildens relevans, forfatter, årstall og publikasjonssted. I flere tilfeller har artikler og pensum referert til andre forfattere og kilder, hvor jeg heller har valgt å benytte meg av originalmateriale det refereres til.

4. Funn

Eksempelene jeg har valgt å legge frem her, beskriver form-mening korrespondanser i den tegnspråklige versjonen og den talespråklige versjonen. Da problemstillingen er avgrenset mot avbildning i tegnspråklige ytringer, har jeg valgt sekvenser hvor de tegnspråklige ytringene har tydelige ikoniske mening-til-form korrespondanser. Det første eksempelet viser hvordan det samme meningsinnholdet blir formulert fra to ulike perspektiv, og bruk av ulike semiotiske ressurser for å formidle samme budskap. Det andre eksemplet viser hvordan visuelle og auditive signaler kan indikere størrelse hos samme referent. Det tredje og siste eksemplet viser hvordan lydbilder som sensoriske inntrykk kan skape et mer helhetlig bilde av meningsinnholdet i den talespråklige versjonen, der den tegnspråklige versjonen representerer visuelle aspekter ved samme meningsinnhold. Funnene skal jeg senere diskutere i drøftingskapitlet.

4.1 Eksempel 1: Fortellerperspektiv vs karakterperspektiv

Tidskode: 0:06

NTS: PEK-v - SETER - GRESS - 'OMRÅDE' - SKOG-h-
'SPISE-GRESS' - G-pf - 'ENDRE' - 'FET'

Norsk talespråk: som skulle til
seters for å gjøre seg fete

Bildeserie 1. Kilde: <https://youtu.be/4bUTPaHSCg>

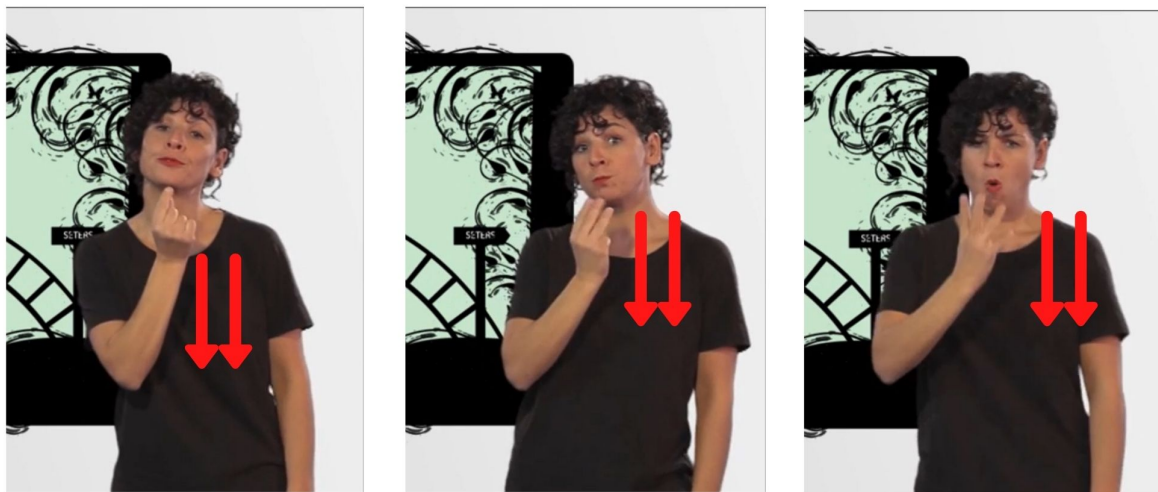
I denne sekvensen representerer den talespråklige og tegnspråklige ytringen hendelsesforløpet fra to ulike perspektiv. Sentrale referenter som er representert i begge ytringer er bukkene og seteren. Den talespråklige versjonen beskriver forløpet fra et fortellerperspektiv gjennom hele sekvensen. Bukkene er representert med pronomenet «seg», og seteren som «seters». Denne versjonen tilsier ikke hvor seteren er, hvordan den ser ut eller hva som inngår i at bukkene skal «gjøre seg fete». Den talespråklige versjonen anvender ikke avbildende elementer, bortsett fra et fall i toneleie på ordet «fete».

Den tegnspråklige versjonen inneholder flere ikoniske tegn, og representerer hendelsesforløpet fra et karakterperspektiv. Det vil si at tegneren tar rollen som bukk, og viser aspekter av bukkene sine handlinger via konstruert handling og håndteringsproform. I tillegg viser tegneren aspekter ved seteren ved å bruke avbildning via tegn som GRESS og SKOG. Hun plasserer først og fremst seteren med peketegn til venstre i rommet, og samtidig indikerer faktumet om at den ligger et annet sted enn der bukkene befinner seg. Tegnet for GRESS drar hun ut i tegnrommet som viser til at det er en større mengde det er snakk om. I tegnet SKOG bruker hun grunntegnet for TRE, men med det norske ordbilde SKOG, og drar tegnet mot høyre som viser at det er flere trær.

4.2 Eksempel 2: Auditive og visuelle signal som indikerer størrelse

Tidskode: 0:21

NTS: 'LITE-SKJEGG' - 'MELLOMSTORT-SKJEGG' - 'STORT-SKJEGG'

Norsk talespråk: det var en liten,
en mellomstor, og en stor bukk

Bildeserie 2. Kilde: <https://youtu.be/4bUTPaHSCg>

I dette eksemplet viser begge versjonene til aspekter ved referentens utseende, som her er de tre bukkene og forskjellen fra den minste til den største bukken. Den talespråklige versjonen bruker *beskrivelse* her også som semiotisk ressurs, men supplerer med auditive signal for å indikere forskjellen i bukkenes størrelse. De leksikalske elementene i seg selv er arbitrære, og gir ingen direkte link til meningsinnholdet isolert. En form for avbildning som forekommer i denne versjonen, er når hun beskriver den største bukken. Her legges det trykk på ordet «stor», og hun forlenger vokallyden O - «[...] og en stooooor bukk».

Den tegnspråklige versjonen indikerer forskjellen i bukkenes størrelse gjennom visuelle signal. Dette via avbildende handlinger som viser aspekter ved bukkenes utseende, som her er størrelsen på skjegget. Fra avbildningen av den minste til den største, blir bevegelsene fra haken og nedover større og gjennomføres med mer intensitet i artikulasjonen. I tillegg modifiseres håndformene; den minste bukkens skjegg vises med en S-håndform. Den mellomste bukken vises gjennom en håndform med alle fingre utenom lillefinger, og den største vises gjennom en 5-håndform. Alle håndformene er orientert med fingerspissene opp mot haken, og i kombinasjon med bevegelsen hun gjør med arm og fingrer viser at hun «grer» gjennom skjegget. De aktuelle håndformene og bevegelsene suppleres med endringer i ansikt og mimikk. Tegnerens munn og øyne er knepet sammen, som indikerer at det som snakkes om er liten av størrelse. Ansikt og mimikk endres fra den minste til den største, hvor den største bukken avbildes ved sammentrukne øyenbryn og oppblåste kinn.

4.3 Eksempel 3: Fra visuelle aspekter til lydbilder

Tidskode: 2:11

NTS: 'STØY' - H-pf - 'HOVER-SOM-GÅR'

Norsk talespråk: tripp trapp tripp
trapp tripp trapp, sa det i broen

Bildeserie 3. Kilde: <https://youtu.be/4bUTPaHSCg>

Referentene som er representert i begge versjonene i denne sekvensen, er bukken og broen. I dette hendelsesforløpet skal bukken gå over broen, noe som avbildes på ulike måter mellom den talespråklige og tegnspråklige versjonen. Det første avbildende elementet i den talespråklige ytringen, er et ideofonisk ord; *tripp*. Dette er satt sammen av fonemiske elementer, og kombinasjonen av disse elementene samsvarer med konvensjonelle leksikalske strukturer for norsk talespråk.

Kombinasjonen *tr-*, *-i-*, *-pp* utgjør *tripp*, hvor første fonem gjenspeiler lyden av innsatsen i det hoven til bukken treffer broen. Det andre fonemet som er en vokallyd, viser til hvor hardt bukken går, og hvordan sammenstøtet mellom bukkens hov og plankene i broen klinger. Det siste fonemet viser at lyden av sammenstøtet er lett og avsluttes brått. Ordet *tripp*, eller *trippe*, er ifølge Språkrådets ordbok, et ord som

stammer fra lavtysk og er beslektet med ordet *trapp*. Betydningen av å *trippe*, er «å gå med korte, lette skritt.»(Bokmålsordboka, 2020, Språkrådet). *Trapp* stammer fra lavtyske *trappen*, som betyr «å stampe, trå hardt»(Bokmålsordboka, 2020, Språkrådet). Den talespråklige versjonen viser derfor aspekter ved hendelsen med *ikoniske* forbindelser mellom det faktiske lydbildet og ordlyden, samtidig som ordenes leksikalske betydning viser til selve handlingen i forløpet. Skille i vokallyden mellom *tripp* og *trapp* viser en form for kontrast, skifte eller bevegelse i det som skjer. *Tripp trapp* blir gjentatt tre ganger, og er en ikonisk korrespondanse som viser at bukken tok flere steg for å komme over broen. Fortelleren avslutter med «[...] sa det i broen», som rammer ytringen inn som en form for sitert tale, og er en *beskrivelse* som supplerer de ideofoniske elementene.

Den tegnspråklige versjonen har tre segmenter. Det første stillbilde i serien viser tegnet for STØY eller LYD. Tegnet i seg selv har ikke en transparent ikonitet, i og med at tegnet ikke viser karakteristikk eller andre egenskaper ved lyden. Fortelleren viser dermed fragmenter av lydbildets lette karakteristikk via en form for uanstrengt ansiktsuttrykk og mimikk som et supplement til tegnets manuelle deler. I det andre stillbilde bruker fortelleren en proform med H-håndform. Fingerspissene er orientert mot midten av tegnrommet, hvor hun beveger fingrene i et repetitivt mønster opp og ned. Dette er en avbildning av visuelle aspekter ved hendelsen og viser hvordan plankene i broen bøyer seg i det bukken går over, hvor fingrene i H-hånden representerer plankene. I det siste segmentet, avbilder fortelleren aspekter ved selve bukken som går. Håndformene og strukturen i bevegelsene gjenspeiler hovene som går. I tillegg viser hun bukkens væremåte ved mimikk, som gjengir et bilde av at det er den mellomste bukken som går over broen. Avbildningen i siste stillbilde er en konstruert handling, hvor fortelleren går over i rollen som den mellomste bukken.

5. Drøfting

Denne oppgaven har presentert tre eksempler på norsk talespråklige versjoner av tegnspråklige avbildende sekvenser. Problemstillingen er avgrenset først og fremst mot bruk av avbildning, men også mot tolking *fra* norsk tegnspråk *til* norsk talespråk. I forkant av vurderingen og diskusjonen av funnene og det teoretiske grunnlaget, vil jeg drøfte noen utfordringer ved å tolke fra tegnspråk til talespråk generelt.

5.1 utfordringer ved tolking fra tegnspråk til talespråk

Som tolkestudenter blir vi gjort oppmerksomme på, samt får selv erfare en rekke faktorer som påvirker tolkingens suksess og kvalitet. Tolking til og fra tegnspråk skjer som oftest simultant - tolken skal tolke ytringer i det øyeblikket det blir sagt, hvor den tolkede versjonen blir formulert like etter originalen med kort forskyvningstid. En faktor som ikke er mye omdiskutert, men impliserer utfordringer de fleste erfarne tolker og tolkestudenter påpeker, er hvilken retning det tolkes i - *til* eller *fra* tegnspråk og talespråk. Tolker som oversetter mellom disse språkene, har som regel talespråk som sitt morsmål, men likevel gir mange uttrykk for at de foretrekker å tolke *til* tegnspråk. Forskning viser at særlig nyutdannede tolker og tolkestudenter opplever at de presterer mest optimalt når det tolkes i den retningen (Nicodemus & Emmorey, 2015). Ville det ikke vært mer innlysende at tolken har flere strategier ved tolking til talespråk, samt bedre behersker å formulere tekster på sitt eget morsmål?

Tolker og andre som jobber med oversettelsesarbeid, kan ofte ta for gitt at arbeidet krever at du trakterer ditt eget morsmål på et høyt nivå, og sitter inne med en kompetanse som strekker seg lenger enn din egen medfødte og underliggende språkevne. «Likevel er det slik at me berre kan ein bit av det kulturelle felleseiget som morsmålet egentlig er» (Lomheim, 1998, s. 60). Om tolken beveger seg ut på ukjent farvann i et tolkeoppdrag, er det ikke nødvendigvis mangel på ferdigheter og forståelse innenfor andrespråket - domenet kan være ukjent for tolken på eget morsmål, om det så er tyngre akademiske tekster som er total fremmed, eller kontekster som krever et kunstnerisk uttrykk hvor både språkformen og innhold er likeverdige mål i ytringen.

Utfordringer ved å tolke i denne retningen, er blant annet mangel på tilstrekkelige strategier og «snarveier» som er tilgjengelig når det tolkes *til* tegnspråk - «De dikter et tegn hvis de ikke har et, er tydelig på ordbildet på munnen slik at de lett kan munnnavleses, og supplerer gjerne med første bokstaven i ordet» (Urdal, 2011, s. 39). I tillegg kan tolken anvende bokstavering når de ikke kan tegnet for et gitt ord eller begrep (Nicodemus & Emmorey, 2015, s. 10). Blir det presentert et ukjent tegn, eller et tegn uten norske ordbilder som tolken ikke oppfatter, er det ingen umiddelbare snarveier en kan ta uten å bryte kommunikasjonen. Norsk talespråk har

strengere normer for hva som er språklig korrekt eller ukorrekt, hvor tegnspråk ikke er normert i like stor grad. Hvis vi eksempelvis tar utgangspunkt i avbildning som semiotisk strategi, er dette lettere tilgjengelig og er mer akseptert innenfor tegnspråklige normer enn talespråklige. De fleste døve er i tillegg tospråklige - de har tegnspråk som morsmål, men trakterer norsk skriftspråk, som er tilnærmet likt norsk talespråk. Derfor er det mer aksept for å anvende *blandingskoder* i tolking til tegnspråk, noe som er uidiomatisk å gjøre på norsk talespråk.

5.2 Grunnlag for valg av strategi; en kritisk vurdering

I etterkant av analysen av videoen «Bukkene Bruse», undersøkte jeg hvorvidt den talespråklige versjonen tok utgangspunkt i originalverket av Asbjørnsen og Moe. Etter å ha lest gjennom originalen fra 1843, fant jeg ut at den talespråklige versjonen er tilnærmet identisk til den nedskrevne historien. Som nevnt er ikke den talespråklige versjonen et tolket produkt, og derfor vil det være aktuelt å diskutere om den original-inspirerte talespråklige versjonen av eventyret er holdbart som en tolking når eventyret blir gjenfortalt på tegnspråk.

I en reell tolkesituasjon vil tolken, i forkant av et oppdrag, som oftest motta materiale til forberedelse i form av et manus, eller notater med stikkord, sentrale begreper og tema for det som skal tolkes. I en tiltenkt tolkesituasjon hvor eventyret fra analysen i denne oppgaven blir presentert, har tolken som fordel at dette er velkjent materiale for mange. I tillegg har tolken tilgang til utallige presentasjoner både skriftlig og muntlig. Er dette holdbart nok når det samme eventyret fortolkes og gjenfortelles på tegnspråk?

Som eksemplene oppgaven har presentert, gjenfortelles eventyret med en rekke elementer som hverken finner sted i originalverket eller den tilhørende talespråklige versjonen. Med andre ord har fortelleren presentert eventyret med en form for «kunstnerisk frihet». Som første eksempel viser, blir *seter* supplert med en rekke nye elementer. Med originalteksten som utgangspunkt for en tolking av denne sekvensen, innebærer det en stor grad av komprimering, omformulering og en smal utvelgelse av informasjon. Den tegnspråklige versjonen «zoomer inn» på seteren, og viser både størrelse, innhold og hva bukkene gjør der for å bli fete.

Eventyr er en kreativ sjanger, og kjennetegnes ofte av figurativ, kreativ språkbruk. Lomheim(1998) argumenterer for at kunstspråk spiller på leserfantasien, og at kunstspråket derfor ikke oppleves og fortolkes likt på tvers av mottakere av budskapet. Når avbildende handlinger blir gjort i en slik kontekst, vil dette implisere at det er ingen fasit for en ekvivalent tolket versjon. Fortelleren spesifiserer sitt mentale bilde av en *seter* - er disse elementene viktig å gjengi for å oppnå en ekvivalent tolket versjon? Eller er det bare gitte *verktøy* tolken kan bruke for å gjengi det helhetlige bilde gjennom ordet *seter*?

Første utdrag fra analysen viser at den tegnspråklige versjonen *kontekstualiserer* i større grad enn den talespråklige versjonen. Dette er et fenomen som blir diskutert av Wilcox og Shaffer(2005) som gjengir følgende begreper fra Hall(1977); *High-context* og *low-context*. Dette omfatter hvorvidt språk lettere gir informasjonen eksplisitt eller implisitt. Engelsk talespråk kan ansees som et *low-context* språk, som innebærer at at engelsktalende kan forstå hverandre ut ifra svært begrenset gitt informasjon. ASL er i motsetning et *low-context* språk, som vil si at gitt informasjon ikke er like implisitt(Lawrence, 1995, gjengitt i Wilcox & Shaffer, 2005). Wilcox og Shaffer(2005) påstår derimot at denne tilnærmingen og de aktuelle begrepene ikke er holdbare for å kategorisere ulike språk i sin helhet, men aktuelle for å kategorisere *språkbruk*. Uavhengig av hvilket språk eller modalitet informasjon blir gitt, kan kompleks og implisitt informasjon formidles både enkelt og obskurt.

Når den tegnspråklige fortelleren bruker avbildning i andre eksempel, er dette ved å bruke svært få tegn. Likevel gir det potensielt et helhetlig bilde hos mottaker, både av at det er tre bukker, de har skjegg, og at der er en liten, en mellomstor og en stor bukk. De sensoriske bildene av bukkens skjegg, er tilgjengelig både for hørende og døve, og er ikke ikonisk basert på etymologisk grunnlag. Hun har hverken norske ordbilder eller grunntegn som indikerer størrelse i denne sekvensen. Hadde en tolk oversatt det med «skjegg, skjegg, skjegg» til norsk talespråk, er det både uidiomatisk og absolutt ikke-ekvivalent opp i mot originalytringen. Når tolken må ekspandere og legge til flere enheter i sin oversettelse, krever dette både mer kapasitet og kognitiv prosessering av tolken (Gile, 2005, gjengitt i Halley, 2020) «American Sign

Language depiction is sometimes produced with relatively few signs, but the interpreter may render the meaning using more English words» (Halley, 2020, s. 16)

Tolkeprosessen sett fra et kognitiv lingvistisk perspektiv, omfatter ikke dekonstruering og rekonstruering av ikoniske segmenter til og fra de ulike språkene. Tolken konstruerer sitt eget bilde, og en mening basert på ledetrådene som blir gitt i originalytringen. Hvordan kan tolken da måle og vurdere de ideelle og reelle begrensningene, mulighetene og ressursene han/hun har for å konstruere et nytt bilde av det potensielle meningsinnholdet? Som tidligere nevnt skaper de talespråklige normene visse begrensninger, og ikonisitet i talespråk begrenses ofte til lydbilder. Til tross for at *tripp trapp* gir et begrenset innsyn til mottager, vil det aktivere et helhetlig mentalt bilde av handlingsforløpet. Taub(2001) argumenterer for at alle mentale bilder som baseres på sensoriske inntrykk er kompatible med den analoge byggemodellen. Hun skriver følgende: «Though the types of *images* representable via iconic means in spoken languages are limited to sound images, temporal images, and quoted speech, the types of *concepts* given iconic representation are not so limited» (Taub, 2001, s. 66).

5.3 Konklusjon

Før jeg spisser diskusjonen inn mot en endelig konklusjon, vil jeg gjengi den aktuelle problemstillingen: *Hvordan kan en tolk identifisere og oversette avbildning fra norsk tegnspråk til norsk talespråk?*

Både det teoretiske grunnlaget og eksemplene som er presentert i denne oppgaven, viser hvordan avbildende handlinger og ikoniske korrespondanser kan distribueres i tegnspråk og talespråk. Det er viktig å understreke at grunnlaget og eksemplene som er presentert her er begrenset mot monologiske narrative tekster, og tar ikke utgangspunkt i andre faktorer som faller innenfor kommunikative rammer i sosiale kontekster, tur-taking eller dialogiske samspill. Konklusjonen vil derfor ta utgangspunkt i en *tiltenkt* situasjon, og *ideelle* grunnlag for valg av tolkestrategi i tolking av tegnspråklig avbildning.

I en av forelesningene i innføringsfaget på tolkestudiet, ble det sagt at «du skal vite mye om verden for å kunne bli en god tolk». Tolken skal følge yrkesetiske retningslinjer i sitt arbeid, men på en annen side er ingen situasjoner like - ingen standard eller fasit forteller tolken hvordan en situasjon kommer til å utspille seg. Tolken skal ha spisskompetanse i sine arbeidsspråk - likevel utgjør språk i form av ord og grammatiske strukturer, bare tretti prosent av det som foregår i kommunikasjonen mellom mennesker (Urdal, 2011, s. 37). Avbildning som semiotisk ressurs kan både være komplisert og kulturspesifikt, men samtidig gir det mennesker mulighet til å formidle en mening forbi de begrensningene som medfølger i normer og regler for et språkssystem. Tolken skal identifisere språkbruk, tilegne seg strategier (som foreslått eksempelvis av Nilsson, 2018), og alt dette skal skje i løpet av en veldig kort prosessetid. Å anvende skriftlig originalmateriale som utgangspunkt, som presentert her, kan være en fordel for tolken for å oppnå en idiomatisk tolking. Samtidig gir det tolken et begrenset grunnlag av semiotiske ressurser og valg av strategier.

Med utgangspunkt i det som er fremlagt i denne oppgaven, vil jeg argumentere for at tolken må kunne forstå og beherske bruk av ulike semiotiske ressurser, hvordan mennesker bruker det i kommunikasjon med hverandre, og hvordan avbildning preger meningsinnholdet og opplevelsen hos mottakeren. I tillegg til språklige ferdigheter, må tolken betrakte både kontekst og ulike perspektiv på et meningsinnhold i utvelgelse av relevante strategier for å tolke avbildning. Tolkning er heller en kreativ prosess, enn en mekanisk overføring: "This transformation leads to the production of a new text which will resemble the original in its content, but will be a novel product; in this respect it will be a creative product. It will be the result of message restructuring at lexical, syntactic and semantic level. The greater the reorganization of the language structure, the more creative the process» (Riccardi, 1998, s. 172). Tolkens oppgave virker tilsynelatende umulig, men aldri uoverkommelig. Som en oppsummering vil jeg avslutte diskusjonen med følgende sitat fra Wilcox og Shaffer's kognitive tolkemodell:

«We suggest that the solution is for interpreters to discard the assumptions that we make about how language works. Only if we have an accurate understanding of how humans communicate through language, of how we understand each other, can

interpreters approach their task fully aware of the essentially creative nature of what they are doing» (Wilcox & Shaffer, 2005, s. 46)

6. Avslutning

I denne oppgaven har jeg undersøkt hvordan avbildning anvendes i talespråk og tegnspråk, samt hvordan ulike former for avbildning representerer ulike aspekter av et meningsinnhold. Jeg har spurt hvordan avbildning kan tolkes fra norsk tegnspråk til norsk talespråk, og gjennom en kvalitativ analyse av den tospråklige presentasjonen av *Bukkene Bruse* og relevant teori har jeg forsøkt å besvare problemstillingen for denne oppgaven. Oppgaven har i tillegg presentert utfordringer ved å tolke fra norsk tegnspråk til talespråk, og diskutert dette opp imot en kritisk vurdering når det gjelder valg av relevante tolkestrategier. Spørsmålet om hvordan avbildning kan tolkes fra tegnspråk til talespråk, handler både om *hvordan* mennesker bruker det i ulike situasjoner, samt hvilken intensjon som ligger bak avbildende handlinger i en ytring. Som tolk er det like viktig å være bevisst på det faktum om at ingen av aspektene ved dette spørsmålet har ingen bestemt fasit. Likevel er dette viktige fundament i møte med den "umulige" oppgaven - tolking.

7. Litteraturliste

Asbjørnsen, P-C. & Moe, J. *Norske Folkeeventyr samlede ved Asbjørnsen og Jørgen Moe: Første Deel.*(1843) Utg. Forlagt af Johan Dahl.

Beylard-Ozeroff, A., Králová, J., & Moser-Mercer, B. (1998). *Translators' Strategies and Creativity*. In *Translators' Strategies and Creativity* (Vol. 27). John Benjamins Publishing Company.

Dalland, O. (2020). *Metode og oppgaveskriving for studenter* (7. utg. ed.). Oslo: Gyldendal akademisk.

Dingemanse, M., Blasi, D. E., Lupyan, G., Christiansen, M. H. & Monaghan, P.(2015) *Arbitrariness, Iconicity, and Systematicity in Language*. Trends in Cognitive Sciences, Volume 19, Issue 10, 2015, s. 603-615

- Halley, M. (2020) *Rendering Depiction: A Case Study of an American Sign Language/English Interpreter*, *Journal of Interpretation*: Vol. 28 : Iss. 2 , Article 3.
- Hauland, H., Nilsson, A., & Raanes, E. (2018). *Tolking: Språkarbeid og profesjonsutøvelse*. Oslo: Gyldendal.
- Hodge, Gabrielle, Ferrara, Lindsay N, & Anible, Benjamin D. (2019). The semiotic diversity of doing reference in a deaf signed language. *Journal of Pragmatics*, 143, 33-53.
- Johannessen, J., & Erlenkamp, S. (2003). *På språkjakt : Problemer og utfordringer i språkvitenskapelig datainnsamling*. Oslo: Unipub.
- Johnston, T, & Schembri, A. (2007). *Australian Sign Language (Auslan)*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lomheim, S. (1998). *Omsetjingsteori : Ei elementær innføring* (2. utg. ed.). Oslo: Pensumtjeneste.
- Mosand, N., Engesvik, M., Malmquist, A., & Norsk fjernundervisning. (1996). *Se mitt språk! : Språkbok : En innføring i norsk tegnspråk*. Bergen: Døves forl.
- Nicodemus, B., & Emmorey, K. (2015). Directionality in ASL-English interpreting: Accuracy and articulation quality in L1 and L2. *Interpreting*, 17(2), s. 145-166.
- Nilsson, A-L. (2018). *Att tolka från ett tecknat till ett talat språk*. I (red) Hauland, H., Nilsson, A-L., & Raanes, E. (2018). *Tolking: Språkarbeid og profesjonsutøvelse*. Oslo: Gyldendal.
- Nilsson, A-L. (2010). *The new challenge: interpreting what was never said*. European Forum of Sign Language Interpreters AGM and Conference, September 10-12 2010, Glasgow, Scotland, European Forum of Sign Language Interpreters
- Sutton-Spence, R.I & Napoli, D.. (2010). *Anthropomorphism in Sign Languages: A Look at Poetry and Storytelling with a Focus on British Sign Language*. *Sign Language Studies*. 10. s. 442-475.

Taub, S. F. (2001). *Language from the Body*. Cambridge: Cambridge University Press.

Thumann, M. (2013). *Identifying Recurring Depiction in ASL Presentations*. *Sign Language Studies*, 13(3), 316-349.

Urdal, G., & Høgskolen i Bergen. (2011). *Samspill Ved Stemmetolkning : Betingelser for Døves Deltakelse*.

Vonen, A. (2020). *Norsk tegnspråk : En grunnbok* (1. utgave. ed.). Oslo: Cappelen Damm akademisk.

Wilcox, S., & Shaffer, B. (2005). *Towards a cognitive model of interpreting*. i (red) Janzen, T. (2005). *Topics in Signed Language Interpreting* (Benjamins Translation Library (63)). Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. (s. 27-50)

NAV(2019). *Bruk av tolk*. https://www.nav.no/no/person/hjelpemidler/tjenester-og-produkter/tolketjenesten/bruk-av-tolk_kap (lastet ned 11.12.2020)

Språkrådet(2019) *Norsk tegnspråk*.

<https://www.sprakradet.no/globalassets/spraka-vare/tegnspak/norsk-tegnspak.pdf> (lastet ned 27.12.2020)

Statped(2020) *Om erher.no*. <https://www.erher.no/om-erher-no/> (lastet ned 29.10.2020)

Statped(2020) *Bukkene Bruse*. https://www.youtube.com/watch?v=_4bUTPaHSCg (lastet ned 20.09.2020)

Tolkeforbundet(2017). *Tolkeforbundets yrkesetiskereitningslinjer*, <https://www.tolkeforbundet.no/om/etikk/godtolk> (lastet ned 23.11.2020)

Universitet i Bergen & Språkrådet(2020). *Bokmålsordboka*. <https://ordbok.uib.no> (lastet ned 16.12.2020)

